

УДК 37.014–029:1

**ОСВІТНІ НАДБАННЯ ІНОНАЦІОНАЛЬНИХ
ОСВІТНИХ СЕРЕДОВИЩ ЯК ФАКТОР
ПІДСИЛЕННЯ ПОЗИТИВНИХ ЗДОБУТКІВ
УКРАЇНСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ДОСВІДУ.
(В СВІТЛІ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ
ОСВІТНЬОЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ»)**

**EDUCATIONAL GAINS OF FOREIGN-
LANGUAGE EDUCATIONAL ENVIRONMENTS
AS A FACTOR FOR STRENGTHENING THE
POSITIVE ACHIEVEMENTS OF UKRAINIAN
EDUCATIONAL EXPERIENCE. (IN LIGHT OF THE
MAIN PROVISIONS OF THE EDUCATIONAL
CONCEPT «NEW UKRAINIAN SCHOOL»)**

Орел М. П.,
здобувач, Донбаський державний
педагогічний університет (Слов'янськ, Україна),
e-mail: mikhail.orel.7@gmail.com, doctor.ru

Orel M. P.,
applicant, Donbas State Pedagogical
university (Slavyansk, Ukraine), e-mail:
mikhail.orel.7@gmail.com, doctor.ru

На початку XXI століття в українській освіті виникла невідкладна потреба: незважаючи на ресурсні обмеження, як результат кризових соціально-економічних процесів в країні, бути на рівні вимог, які висуваються інформаційно-глобальним суспільством. Необхідність приведення освіти у відповідність до вимог часу викликала її реформування, основне завдання якого: не втрачаючи позитивних здобутків українського освітнього досвіду, збагатити його освітніми надбаннями інонаціональних освітніх середовищ.

Реформування освіти, поєднуючи та гармонійно узгоджуючи складові освітнього досвіду, має бути спрямованим на взаємини у «взаємопотенціуючому трикутнику» (О. Д. Джура): освіта (наука) – людина – суспільство. Першим кроком на шляху до цих взаємин має стати формування ключових компетентностей учнів, що обумовить їх успішну самореалізацію в суспільстві.

Ключові слова: особистість, освіта, компетентність, освітній потенціал, криза освіти, реформування освіти, оптимізація освіти.

At the beginning of the 21st century, an urgent need arose in Ukrainian education: despite the resource constraints, as a result of the crisis socio-economic processes in the country, to be at the level of the requirements put forward by the information-globalized society. The need to bring the education system in line with the requirements of the time caused its reform, the main task of which: without losing the positive achievements of Ukrainian educational experience, enrich it with educational acquisitions of non-national educational environments.

Reforming education, uniting and harmoniously coordinating the composition of educational experience, should be directed towards interaction in the «mutually potentiated triangle» (A. D. Jura): education (science) – man – society. The first step towards this interaction should be the formation of key competencies of students, which will determine their successful self-realization in society.

Keywords: personality, education, competence, educational potential, education crisis, education reform, education optimization.

Сьогодні навряд чи хтось має сумнів, що поняття освіти неодмінно пов'язане з поняттям філософія освіти. Адже «філософія освіти – це особлива галузь філософії, що має предметом дослідження практично всі складові освітнянської діяльності, а також осмислення освіти та виявлення її сьогоденних проблем у суспільстві. При цьому відображає обсяг знань, їх структуру, нову методологію мислення, підходи до рішення професійних задач та практичний зміст освіти» [1].

Модернізація освіти, як соціального інституту, феномена культури, фактора розвитку особистості стає визначальним чинником сталого розвитку будь-якої країни, і України в тім числі.

Проблема освіти завжди була актуальною. Вона посідала провідне місце в філософських концепціях Платона, Аристотеля, Августина, Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж. Руссо, П. Рікера та інших. Проблеми освіти приділяли увагу Л. Віготський, В. Кремень, Б. Кримський, В. Щербина та інші.

З кінця XX століття, коли зріс науковий інтерес до збагачення інформації стосовно ключових компетентностей, відомі європейські дослідники Жан П'єр Дюпуї, Франк Леві, Річард Мурейн, Філіпп Перрено, Гелен Хейст, К. Роджерс, А. Маслоу, Ш. Бюглер та інші досить плідно працюють у цьому напрямі. Серед вітчизняних вчених особлива заслуга в встановленні цього напрямку в освіті належить В. Сухомлинському, Ш. Амонашвілі та іншим. В Україні над проблемою компетентності особистості працюють цілі авторські колективи, найбільш відомими керівниками яких є член-кореспондент НАН України, академік Міжнародної Балтійської педагогічної академії, доктор філософських наук, професор Л. В. Сохань та член-кореспондент Міжнародної Балтійської педагогічної академії, кандидат історичних наук І. Г. Єрмаков.

Найбільш повно розкрито і осмислено К-підхід в колективних монографіях «Життєва компетентність особистості» (2003), [6] та «Життєва компетентність особистості: від теорії до практики» (2006) [5].

Але не всі автори української освітньої політики одностайно підтримують ідею компетентізації освіти. Відверто кажучи, деякі освітні керівники, педагоги, учені вважають її даниною європейській моді. Автор статті поділяє думку, що новий зміст допоможе актуалізувати освіту, але все нове – це доповнене інонаціональними досягненнями забуте і спрощене старе, адже в роботах В. В. Краєвського, І. Я. Лернера, М. І. Скаткіна, М. П. Щедровицького та інших вже піднімалася проблема орієнтації освіти на спеціальні та комплексні способи навчальної діяльності. Розроблені ними концепції з часом були спрощені і втратили свою актуальність, тому сьогодні виникла необхідність модернізації освіти в рамках К-підходу.

Мета статті в тому, щоб здійснюючи порівняльний аналіз ключових компетентностей різних країн, довести, що Концепція «Нової української школи» є підсиленням позитивних здобутків українського освітнього досвіду, а не його запереченням.

Сучасні концепції розвитку освіти США та західних країн спрямовані на актуальність поняття «ключові компетентності». Ще в грудні 2000 року Організація економічної співпраці та розвитку (DEELSA) та Швейцарська федеральна служба статистики разом з 12 країнами – учасницями Організації економічної співпраці та розвитку ініціювали проект «Визначення та відбір ключових

компетентностей», який представив національні погляди на процес відбору та визначення компетентностей. Головний акцент проекту було зроблено на комплексах вимог, що їм має відповідати індивід, якому сьогодні потрібні не тільки знання і вміння, а й здатності управляти ними, стратегії їх практичного використання.

Дослідники виділяють три категорії країн, в яких реалізувалися різні освітні реформи, щодо визначення та встановлення освітніх цілей та орієнтирів навчання:

1. Країни, де навчальний план – це педагогічна стратегія поліпшення навчання у школах. (Яскравим прикладом цього напрямку є освіта в Німеччині, Швейцарії та інших).

2. Країни, що пов'язують навчальний план з національними вимірами щодо оновлення суспільства. (Серед них скандинавські країни, Нова Зеландія та інші).

3. Країни, в яких навчальний план детермінується національною змагальністю. (Найбільш яскравим прикладом такої освітньої стратегії є США та Росія).

У кінці 80–х на початку 90–х років ХХ століття більшість країн розробляє документи, що охоплюють всі рівні освіти, доповнюють, уточнюють, модернізують її. Так, зорієнтований на давні академічні педагогічні традиції у Центральній Європі, в основі яких лежить предметне знання, навчальний план «Abitur» (Німеччина) суттєво доповнюється. До головних завдань навчання: компетентного використання математичних символів і моделей, оволодіння німецькою та іноземними мовами додається акцент на рефлексії власного навчання; оцінці власних здатностей; самонавчанні; когнітивній гнучкості та креативності; комунікативній компетентності; здатності використовувати знання в різних контекстах; співпрацювати в команді. Швейцарія підкреслює важливість вміння навчатися протягом усього життя; цілісний особистісний розвиток; здатність до прийняття самостійних рішень; відкритість до нового знання; вміння орієнтуватись у природному, культурному та соціальному середовищі; бажання брати відповідальність за себе, інших, суспільство та навколишнє середовище; вміння розв'язувати складні соціальні завдання, працюючи як у групі, так і самостійно; розвивати фізичний потенціал власного тіла; компетентність у спілкуванні рідною мовою, іншою національною мовою.

Навчальний план, що існує в Новій Зеландії, акцентує увагу на: знаннях, відносинах і вміннях, необхідних для повсякденного життя; усвідомленні традицій та культурної ідентичності; набутті знань, необхідних як для подальшого навчання, так і для успішної праці та життя разом з іншими людьми.

Як стверджує Г. Васьківська в роботі «Гуманізація – провідна ідея освіти Норвегії» [2, с. 29], основний план навчання для початкової, середньої та вищої освіти Норвегії тісно пов'язаний з розділами: духовно розвинена людина, працююча людина, креативна людина, соціальна людина,

ліберально–освічена людина, яка піклується про навколишнє середовище. Ці розділи передбачають певні людські вміння, навички, здатності, серед яких здатність розв'язувати конфлікти, турбота про людей, соціальна відповідальність, здатність отримувати задоволення від спілкування з природою. Провідною ідеєю освіти в Норвегії є її гуманізація.

Розробники освітніх стандартів у США визначають ключові для країни компетентності на основі зовнішніх щодо освіти досліджень, визнаючи, що сьогодні учням потрібно мати уміння, які далеко виходять за три Rs (читання, письмо та арифметика). Освітні стандарти США включають вміння необхідні для «роботи в ХХІ ст.»:

– основні уміння (читання, письмо, арифметика, слухання та мовлення);

– мовленнєві вміння (творче міркування, розв'язування проблем, доведення, мета пізнання (metacognition) і системне мислення);

– інформаційні вміння (набуття (acquiring) та оцінювання інформації, її організування та підтримка, інтерпретація і повідомлення, обробка на комп'ютерах);

– технологічні вміння;

– уміння управління ресурсами (Resource management);

– міжособистісні (interpersonal) уміння: формування команди, навчання, ведення переговорів, лідерство;

– особисті вміння (відповідальність за себе, почуття власної гідності й чесності (цілісності) [3, с. 3].

Розробники російських освітніх стандартів виділяють наступний набір ключових компетенцій:

1. Компетенції у сфері пізнавальної діяльності, які ґрунтуються на засвоєнні способів самостійного засвоєння знань з різних джерел інформації, в тому числі позашкільних.

2. Компетенції у сфері суспільної діяльності (виконання ролей громадянина, виборця, члена соціальної групи, колективу).

3. Компетенції у сфері трудової діяльності (у тому числі вміння аналізувати і використовувати ситуацію на ринку праці, оцінювати і вдосконалювати свої професійні можливості, навички самоорганізації тощо).

4. Компетенції у побутовій сфері (включаючи аспекти сімейного життя, збереження і зміцнення здоров'я тощо).

5. Компетенції у сфері культурної діяльності, включаючи набір шляхів і способів використання вільного часу, які культурно і духовно збагачують особистість [4, с. 2–49].

Отже, диференціюючи навчальні плани різних країн світу за значущістю та частотою вживання терміну «ключові компетентності», можна виділити три групи:

– ключові компетентності, які характерні для освітніх проектів всіх країн світу;

– ключові компетентності, які вживаються у всіх освітніх проектах, але з різною частотою;

– у деяких вживаються, у деяких – ні.

Ключові компетентності характерні для всіх освітніх проектів у всіх країнах: навчання протягом усього життя; грамотність при вживанні рідної мови; комунікативні компетентності; соціальні компетентності /співпраця / робота в команді; інформація / розв'язання проблем / Інтернет та медіа технології; здатність до математичного мислення /математична грамотність.

У всіх, але з різною частотою: автономність, само менеджмент / орієнтація у власних діях / прийняття власних рішень; ціннісна освіта / етика.

У деяких вживається, у деяких – ні: креативність /естетичні компетентності; іноземні мови / інтернаціоналізація; культурна ідентичність і традиції / міжкультурна компетентність; релігія; політичні компетентності / використання демократичних принципів; фізична здатність / здоров'я [5, с. 149].

Неважко зрозуміти, що прихильники компетентнісного підходу в освітній практиці відштовхуються від визначення Радою Європи 5 ключових компетенцій, які характеризують наступні напрями:

1. Політична і соціальна: здатність брати відповідальність, брати участь у прийнятті групових рішень, вирішувати конфлікти ненасильницьким шляхом.

2. Життєдіяльність у багатокультурному суспільстві. Контроль за проявом расизму, ксенофобії, клімату нетолерантності.

3. Володіння усною і писемною комунікацією. Володіння більш, ніж однією мовою.

4. Інформаційна грамотність. Володіння інформаційними технологіями, розуміння суті їх застосування, сильних і слабких сторін використання.

5. Здатність учитися протягом усього активного життя [5, с. 210].

Нові освітні стандарти України ґрунтуються на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18.12.2006), але не обмежуються ними.

Ключові компетентності, на загальноприйнятій думку вітчизняних дослідників, – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя. Компетентність – складне особистісне утворення, що інтегрує знання, уміння, навички, досвід виконання діяльності, ставлення до процесу й результату, створює передумови самостійної діяльності особистості. Компетентність – синонім понять «поінформованість», «обізнаність», «досвідченість», «авторитетність».

Освітня Концепція «Нової української школи» окреслює 10 ключових компетентностей:

– спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами;

– спілкування іноземними мовами;

– математична компетентність;

– основні компетентності у природничих науках і технологіях;

– інформаційно–цифрова компетентність;

– уміння вчитися впродовж життя;

– ініціативність і підприємливість;

– соціальна та громадянська компетентності;

– обізнаність та самовираження у сфері культури;

– екологічна грамотність і здорове життя.

Усі ці компоненти взаємопов'язані й однаково важливі. Їх особистість набуває на всіх етапах освіти, під час вивчення різних предметів. Спільними для всіх компетентностей є такі здатності, вміння та знання: читати і розуміти прочитане, усно й письмово висловлювати думку, виявляти ініціативу, творити, вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення, конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект, критично мислити, логічно обґрунтовувати позицію, співпрацювати в команді, що повинні стати елементами світоглядної культури, запорукою життєвого успіху, але лише тоді, коли вони постають регулятивними принципами діяльності, ціннісними нормами, переростуть в моральні імперативи, особистісні переконання.

На початку ХХІ століття розуміння особистого успіху українською молоддю корелює з західноєвропейським капіталістичним устроєм. Відому дилему Е. Фромма «мати чи бути» вона вирішує на користь «мати». Культурна установка, що історично склалася в Україні, є, як відомо, повною протилежністю. У традиційній вітчизняній культурі наявна така ієрархія цінностей:

– завжди переважають термінальні та моральні цінності (сєнс буття, добродійність, моральність, прагнення до добра, турбота про інших, щастя інших);

– інструментальним та прагматичним цінностям відводиться другорядне місце;

– гедоністичні цінності вважаються чимось допоміжним, обслуговуючим вищі рівні ціннісної ієрархії.

Отже, внаслідок перевороту ієрархії цінностей, можна констатувати проблему актуалізації внутрішнього конфлікту моральних, з одного боку, та прагматичних і гедоністичних цінностей особистості – з другого [8, с. 47].

Традиційна система моральних цінностей вибудовувалася з урахуванням рис національної ментальності: схильності до інтроверсії, природного демократизму, кордоцентризму. Сьогодні не тільки освітні, а й глобальні проблеми нагадують про традиційні ціннісні орієнтації, як основу життєвої компетентності особистості. Обізнаність та самовираження у сфері культури, як група ключових компетентностей вітчизняної освіти, передбачає глибоке розуміння власної ідентичності, як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших. Воно набувається, за умови життя в українській спільноті, упродовж усього життєвого досвіду, підсилюється рефлексією та інсайтом і включає не тільки загальні моральні норми, а й індивідуальні компетентності та цінності, певний культурний контекст.

В основних положеннях Концепції «Нової української школи» розроблено шляхи досягнення нової якості освіти, направленої на повне розкриття здібностей і можливостей людини; підхід до знання як інструмента, засобу розв'язання проблем.

За твердженням міністра Освіти та Науки України Л. Гриневич,

«*Нова Українська школа*» – це простір освітніх можливостей. Суспільство починає реформу, яка на десятиріччя визначить освітній ландшафт України і забезпечить освіченість для загалу; реформу, завданням якої є надання кожній особистості доступу до якісної освіти, бо вона, не залежно від здібностей, має право на успіх в житті, на максимальне розкриття власних здатностей, яке може запропонувати якісна освіта. Мета Нової школи – перетворити українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України.

Формула «Нової Української школи» складається з 8 ключових компонентів:

- новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві;
- умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- нова структура школи, яка дозволяє добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя;
- справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.
- справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.

Отже, стрімке входження України в світовий процес породило поширення домінуючого в ньому освітнього досвіду на внутрішньо – українські освітні реалії. Автор статті вважає, що механічне використання зарубіжного досвіду, абсолютизація прагматичного навчання є абсолютно недопустимим. Важливо органічно поєднувати позитивні здобутки українського освітнього досвіду зі здобутками інонаціональних освітніх середовищ. Як відзначала Н. К. Крупська «ми повинні взяти те, що нам підходить... Освіта – це не підготовка до життя, це перед усім життя дитини, це світ людини, і він має бути гідним її, щоб, перебуваючи в ньому, людина могла поліпшувати і світ, і саму себе» [5, с. 81].

Список використаних джерел

1. Коротков, Е. «Концепція якості освіти». [online] Доступно: <http://osvita.ua/school/manage/1342/>.
2. Васківська, Г., 2002. «Гуманізація – провідна ідея освіти Норвегії», Шлях освіти, №1, с.25–29.

3. «Америка 2000 – освітня стратегія», 2001, Освіта, 21–28 лютого (№12), с.3

4. «Образовательная политика России на современном этапе: Справка Госсовета России», 2002, Официальные документы в образовании, №2, с.2–49.

5. Єрмаков, І.Г., 2006. «Життєва К. особистості: від теорії до практики», Запоріжжя: ХНБЦ, с.149.

6. Сохань, ЛВ., 2003. «Життєва компетентність особистості», К.: Богдана, 520 с.

7. «Закон України «Про освіту», стаття 1.

8. «Людина у світі духовної культури», 2002, Тези наукових конференцій, Київ, 17–18 травня 2002 р., К., 378 с.

References

1. Korotkov, E. «Konceptija jakosti osvity (Concept of quality of education)». [online] Dostupno: <http://osvita.ua/school/manage/1342/>.

2. Vas'kivs'ka, G., 2002. «Gumanizacija – providna ideja osvity Norvegii» (Humanization is the leading idea of education in Norway), Shljah osvity, №1, s.25–29.

3. «Ameryka 2000 – osvitnja strategija (America 2000 is an educational strategy)», 2001, Osvita, 21–28 ljutogo (№12), s.3

4. «Obrazovatel'naja politika Rossii na sovremennom jetape: Spravka Gossoveta Rossii (The educational policy of Russia at the present stage: Help of the State Council of Russia)», 2002, Oficial'nye dokumenty v obrazovanii, №2, s.2–49.

5. Jermakov, I.G., 2006. «Zhyttjeva K. osobystosti: vid teorii do praktyky (The vital personality of the personality: from theory to practice)», Zaporizhzhja: HNBC, s.149.

6. Sohan', LV., 2003. «Zhyttjeva kompetentnist' osobystosti (Life competence of the person)», K.: Bogdana, 520 s.

7. «Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (Law of Ukraine «On Education»), stat'ja 1.

8. «Ljudyna u sviti duhovnoi kul'tury (Man in the world of spiritual culture)», 2002, Tezy naukovyh konferencii', Kyi'v, 17–18 travnja 2002 r., K., 378 s.

* * *